

Otázka převzatých státních statků.

V denním tisku se rozvinul spor o „otázku reparačních platů Československa“. Toto označení otázky, jejíž rozřešení má pro nás ohromný význam, není správné. Nešlo o napravení neb odčinění způsobených škod, nýbrž o to, že finanční oběti války měly být rozvrženy na všechny spojence, také na Československo a jiné cesionářské státy. Tato snaha konečně po dlouhém vyjednávání dostala formu placení za státní statky a poplatku za osvobození. Je to vyjádřeno v článku 208. smlouvy saint-germainské a v obdobných článcích smluv versailleské a trianonské, jakož i zvláštní dohodou mezi spojeneckými mocnostmi ohledně příspěvku na výlohy, spojené s osvobozením území bývalé říše rakousko-uherské, dohodou, jež byla podepsána v Saint-Germain dne 10. září 1919.

Vývoj po válce ovšem ukázal, že hospodářský, zvláště měnový rozvrat, jež cesionářské státy zdědily po staré monarchii, byl horším zatížením než válečné dluhy pro spojence. Proto jest pochopitelné, že Československo se brání proti pokusům, aby se na ně uvrhovala břemena, jichž mírové smlouvy neměly a nemohly míti na mysli. Chceme ukázati, že se brání právem a účelně.

Podle ustanovení článku 208. smlouvy saint-germainské a obdobných ustanovení smluv trianonské a versailleské Československo má zaplatit hodnotu státních statků, nalézajících se na jeho území, hodnotu, jejíž výše bude stanovena reparační komisí a která bude připsána k tíži Československu a k dobru Rakouska, potažmo jeho spojenců, na jeho účtu reparačním. Podle článků 1. a 2. dohody spojeneckých mocností z 10. září 1919 Československo má zaplatit na hrazení společných výloh válečných 750 mil. zlatých franků. Podobné povinnosti platit za státní statky a platit poplatek za osvobození byly uloženy Polsku, Rumunsku, Jiho-slovansku a Italii. Jelikož však Italie, Rumunsko a Srbsko byly

státy, mající vůči centrálním mocnostem právo na reparace, musila být nalezena forma vyúčtování toho, co mají obdržeti a co mají platiti. Proto v článku 3. dohody z 10. září 1919 bylo stanoveno, že cesionářské státy, které mají právo na reparace, mohou si obnosy hodnoty státních statků a příspěvku za osvobození odpočísti od svých reparačních pohledávek. Dle článku 4. téže dohody, kdyby obnos, jež má ten neb onen cesionářský stát ve formě placení za státní statky a poplatku za osvobození platiti, byl vyšší než to, nač má ve formě reparační nárok, vydá onen stát spojencům bony, zúročitelné pěti procenty od prvního ledna 1926. Bony ty jsou splatny v pětadvaceti ročních splátkách, počínajíc prvním lednem 1931. Naproti tomu, kdyby bilance některého cesionářského státu po odečtení hodnoty státních statků a příspěvku za osvobození byla aktivní, tento stát podle článku 5. téže dohody nedostane nic z titulu reparačního, dokud ostatní státy, mající právo na reparace, nedostanou na splátkách reparačních tolik, kolik si dotyčný cesionářský stát ze svých reparačních práv odpočetl ve formě státních statků a příspěvku za osvobození. Takový byl systém, vytvořený mírovými smlouvami a dohodou z 10. září 1919.

Z polemik denního tisku mnohý čtenář mohl vyčísti a jistě vyčetl, že českoslovenští odpovědní činitelé od podepsání výše jmenovaných dalekosáhlých závazků se o věc nestarali. Není však myslitelné, že by se o tak důležité věci nebyli starali, a není to ani pravda. Naopak, na základě spolehlivých informací o této záležitosti, již podrobně sledujeme, tvrdíme, že československá delegace — orgán vlády — nejen se od první chvíle o věc svědomitě starala, nýbrž měla ihned též pro spravedlivé řešení přesný a jasný plán a jemu přiměřenou taktiku.

Stanovisko československé delegace vidíme hned při prvním kroku, který byl podniknut po podepsání dohody z 10. září 1919. Srbové, o nichž bylo na mírové konferenci jasno, že pro staré území království srbského právo na reparace mají, byli s ustanovením článků 3., 4. a 5. z 10. září 1919 nespokojeni, ačkoliv takto dohoda jim dávala právo, odpočísti si dluh za státní statky a za osvobození. Byli nespokojeni, že nedostanou na reparace nic v hotovosti, dokud ostatní spojenci nedostanou od nepřátelských států ve formě reparací tolik, kolik si oni ze svých reparačních pohledávek odpočetli. Srbové chtěli dostat ihned v hotovosti svou část reparačních splátek. Této otázce přikládal

Bělehrad tak velkou důležitostí, že sám král se vydal se svým ministerským předsedou do Paříže, aby dosáhl změny v dohodě z 10. září 1919. Podařilo se mu to. Články 4. a 5. dohody této byly změněny. Ustanovení o odečtení dluhu za státní statky a příspěvku za osvobození z reparačních pohledávek bylo škrtnuto a nahrazeno ustanovením, podle kterého cesionářské státy, které mají právo na reparace, budou účastny na reparačních splátkách, za což ovšem musí vydati ostatním spojencům bony na celý dluh za státní statky a za příspěvek za osvobození, bez odečtení reparačních pohledávek. Takže, zatím co podle dohody z 10. září 1919 cesionářské státy měly platit prvním lednem roku 1926 pětiprocentní úroky jen za to, co případně by bylo zbylo po sestavení bilance aktiva a pasiva, podle změněného textu nesoucího datum 8. prosince 1919, cesionářské státy mají vydati bony na celý dluh za státní statky a za osvobození, bony, nesoucí úrok 5 procent od prvního ledna 1926 a splatné v 25 splátkách, počínaje prvním lednem 1931. Tato změněná dohoda, Bělehradem považovaná za veliký úspěch, byla předložena k podpisu všem delegacím cesionářských států na mírové konferenci. Přes veliký nátlak, vyvinutý se všech stran, československá delegace text z 8. prosince 1919 odepřela podepsati. Z vážných důvodů; neboť aby text z 8. prosince 1919 mohl býti považován za příznivý cesionářským státům, bylo třeba předpokládat, že Německo a jeho spojenci řádně zaplatí všechny reparace, mírovými smlouvami jim uložené. Takovému optimismu se československá delegace neoddávala a nevěřila, že Německo a jeho spojenci vskutku zaplatí všecko, co jim bylo z titulu reparací uloženo. A řekla si tudíž, že pro československé finance bude výhodnější a jistější metoda odečtení než očekávání problematického hotového placení. Události o několik let později dokázaly, že viděla a počítala správně, dokázaly to tak výmluvně, že ti, kdož text z 8. prosince 1919 podepsali, domáhali se návratu k textu ze dne 10. září 1919 a za nemalé oběti ho dosáhli.

Ovšem, výhodná posice, kterou československá delegace takto vytvořila pro Československo, měla cenu jen pro ten případ, že bude mu přiznáno právo na reparace. To se stalo v dubnu roku 1921. Toto uznání práv Československa na reparace bylo od samého počátku a je ještě i dnes předmětem posměšných poznámek. Jakou cenu může míti právo na repa-

race, když vůči Rakousku a Maďarsku je jen na sedm dní a vůči Německu na čtrnáct dní? Směšná maličkost! Tak posuzovali věc lidé, kteří nevěděli a z nichž mnozí ani věděti nemohli, že tento postup československé delegace při reparační komisi jest nezbytný k obhájení našeho dobrého práva.

Po podepsání mírových smluv putovali spojenci z konference na konferenci a rozhodovali o reparacích, nepřikládajíce československým právům, i jimi samotnými považovaným za bagatel, jakoukoliv váhu neb důležitost. Z každé takové konference vyšla reparační slepice poněkud méně opeřena. Již na slavné konferenci londýnské v květnu 1921, na které došlo k stanovení výše reparací Německa a jeho spojenců, došlo k redukci takměř padesátiprocentní, neboť škody Německem a jeho spojenci způsobené daleko a daleko přesahovaly obnos 132 miliard zlatých marek. Na další pouti se reparacím nevedlo lépe a Dawesovým plánem, který byl přijat na londýnské konferenci v srpnu roku 1924, reparace Německa a jeho spojenců byly sníženy do té míry, že dnes reprezentují již něco méně než 20 procent toho, čím měly býti dle ustanovení mírových smluv. Zatím co postihl reparační nároky spojenců na všech cestách, jimž reparace od roku 1919 putovaly, takovýto osud, československá delegace zachránila, a to integrálně, všechna práva, mírovými smlouvami Československu daná a co více, rozšířená ještě interpretací a tvořením precedentů. Jakou hodnotu tato práva mají, ukáže se při definitivním vyúčtování. Pak uvidíme, zda sedm, po případě čtrnáct dní práva Československa na reparace zasloužilo si zlehčujících poznámek, jimiž bylo poctěno.

Denním tiskem již několikrát proběhla zpráva, že prý reparační komise již stanovila výši dluhu, který připadne Československu platit za státní statky. Věc ovšem není tak jednoduchá. Předně, reparační komise ještě nic nestanovila, neboť dosud úředně o věci nejednala. Pravda však je, že již před několika roky pověřila čtyři odborníky, aby zpracovali příslušný materiál a o něm se vyjádřili. To se též stalo, ale to je vše, co se dosud stalo.

Abychom naznačili jen tak zhruba, jak je věc, o které se jedná, složitá, předpokládejme, že reparační komise již hodnotu státních statků určila. Tím by ovšem otázka nebyla vyřízena. Dle článku 203. mírové smlouvy saint-germainské a článku 186. smlouvy trianonské musí býti z hodnoty státních statků ode-

čteny předválečné založené dluhy rakousko-uherské, které Československo na základě řečených článků převzalo. Tyto dluhy znějí na různé měny, některé pouze na koruny, jiné na koruny zlaté, ještě jiné na marky a konečně jsou i dluhy, znějící na zlaté franky. Kdyby se ocenění státních statků dalo v papírových korunách, odečtení by bylo poměrně jednoduché. Jelikož však ocenění státních statků děje se ve zlatě, tím, že otázka měny není definitivně vyřešena, odečtení založených předválečných dluhů rakousko-uherských, Československem převzatých, stává se problémem nesmírně složitým. Nechceme se pouštět do podrobného rozboru tohoto problému. Je nám však jasné, že i dluhy, znějící pouze na koruny, musí býti odečteny, jako by zněly na koruny zlaté.

Uvažme jen důsledek, kdyby reparační komise před lety, kdy vlastně mělo dojít k provedení těchto ustanovení, byla rozpočetla čsl. korunu na pět centimů švýcarského franku; bylo by to znamenalo, že by byla z hodnoty státních statků odečtla pět centimů švýcarského franku za korunu, zatím co již dnes by za každou korunu založeného dluhu rakousko-uherského Československo platilo svým věřitelům 15 a půl centimu franku švýcarského. To by byla bývala nejen nespravedlnost, nýbrž i křivda tak veliká, že každý, mající respekt před sebou samým, by měl nejen právo, nýbrž i povinnost bez zardění ji zamítnouti a ve svém zamítnutí do posledních důsledků setrvati.

Mimo dluhy založené, právě uvedené, má se ještě dle článků 208. smlouvy saint-germainské a 191. smlouvy trianonské odečíst z hodnoty státních statků československých takový obnos rakousko-uherských dluhů nezaložených, jaký dle mínění reparační komise odpovídá výdajům, učiněným ve prospěch státních statků československých. Nám je jasno, že musí býti odečteny všechny dluhy nezaložené, které Československo z předválečných nezaložených dluhů rakousko-uherských na sebe vzalo, a to proto, že Rakousko-Uhersko neuzavíralo půjček na krytí schodku v rozpočtu; jeho půjčky jsou investiční. Jelikož však tak jako při dluzích založených i zde jde o půjčky, znějící jednou pouze na koruny, jindy na koruny zlaté a konečně na zlaté franky, ocitáme se před touž otázkou jako při dluzích založených, v jaké měně má být odpočet proveden. Co jsme řekli o dluzích založených, platí i zde.

Teprve po odečtení dluhů založených a nezaložených, jak výše řečeno, bude míti reparační komise před sebou obnos hodnoty státních statků. Ale ani ten obnos nebude ještě pro Československo dluhem, který by bylo povinno platit. Zde se konečně dostáváme již k dříve vzpomenuté dohodě z 10. září 1919. Jelikož pozměňovacího textu Československo nepodepsalo, má právo z hodnoty statků a z příspěvku za osvobození si odečíst všechny své reparační pohledávky, jež nemusí býti uznány, nýbrž jen verifikovány reparační komisí. Ačkoliv státy, mající reparační pohledávky, již dávno se zřekly pohledávek za různé kategorie škod, jako jsou na příklad pense a allokace, Československo má právo si odečíst všechny kategorie škod, jím utrpených, tak jak jsou vypočteny v dodatku prvním v sekci první osmé části mírových smluv ohledně reparací. Jediné právo, které zde reparační komisi přísluší, je verifikovat správnost účtů za utrpené škody.

Taková je dle našeho mínění technicko-právní stránka otázky státních statků a příspěvku za osvobození, náležející do okruhu činnosti reparační komise. Ovšem, zmíněný problém má ještě i jinou stránku, stránku technicko-politickou. Tuto stránku nutno posuzovat se dvou hledisek, s hlediska doby, kdy byly závazky podepsány, a s hlediska událostí, jež se odehrály od jejich podepsání.

Co do doby, kdy řečené závazky Československa byly podepsány, nutno vyzdvihnouti okolnosti, za kterých byly podepsány. Nepřátelským státům bylo uloženo, zaplatiti za všechny škody, jimi ve válce spojencům způsobené, což znamenalo pro Německo, Rakousko, Maďarsko, Bulharsko a Turecko značné finanční zatížení a tím hospodářské zeslabení. Nalézajíc se uprostřed jmenovaných bývalých nepřátelských států, Československo bylo placením za státní statky a příspěvku za osvobození též finančně zatíženo a hospodářsky zeslabeno. Jelikož však okolní bývalé nepřátelské státy byly jim uloženými finančními povinnostmi též oslabeny, Československo v poměru s nimi nebylo by se bylo nalézalo v nevýhodné posici. Pojem bohatství a hospodářské síly není pojem absolutní, nýbrž relativní. Jako člověk, tak i stát není sám o sobě chudý nebo bohatý, nýbrž je chudý nebo bohatý v poměru k někomu. Také Československo, ačkoliv mělo uloženy finanční povinnosti, nebylo by bývalo hospodářsky

slabší vůči svým sousedům, kdyby tito byli musili zaplatit za všechny škody, spojencům způsobené.

Od doby, kdy mírové smlouvy byly projednávány, staly se ovšem různé podstatné změny. Reparace německé byly podstatně sníženy a nepředstavují dnes ani dvacet procent toho, co bylo v mírové smlouvě stanoveno. Rakousko bylo na dvacet roků osvobozeno platit reparace, což znamená, že reparací vůbec platit nebude. Maďarsko platí po dobu osmnácti let deset milionů zlatých franků ročně. Tyto změny v povinnosti bývalých nepřátelských států platiti integrálně reparace, změny, k nimž docházelo od roku 1919 a proti nimž naše řádky ostatně nejsou namířeny, nemohou však nemíti přímého vlivu na finanční závazky, které Československo v mírových smlouvách na sebe vzalo. I když se nemůže mluvit o právní zásadě *rebus sic stantibus*, je samozřejmé, že zásada tato musí najíti své politické uplatnění, neboť jinak rovnováha mírových smluv byla by naprosto zvrácena, což by mělo prostřednictvím finančních a národohospodářských otázek dalekosáhlé následky politické. Znamenalo by takové finanční a hospodářské zeslabení států cesionářských vůči bývalým nepřátelským státům, že samo dílo války a míru by tím bylo nejen životně ohroženo, nýbrž vydáno na pospas vývinu hospodářských a politických událostí zítřejška. Proto máme za to, že musí nevyhnutelně dojít k zavedení rovnováhy v poměru států cesionářských ke státům bývalých nepřátel. Jinak řečeno, musí dojíti k podstatné revisi finančních závazků, Československem v mírových smlouvách převzatých.

Taková jest situace s hlediska technického a technicko-politického, jež vyplývá ze struktury mírových smluv. Posice československé delegace jest v této otázce podepřena důvody věcnými i formálními, i nepochybujeme, že se jí podaří otázku platů za převzaté statky dovésti k příznivému vyřešení.